

MARGA XIMENEZ, UNA GENEALOGIA EXPANDIDA

Per Laia Manonelles Moner

Marga Ximenez (Barcelona, 1950) i els set heterònims que l'acompanyen en aquesta exposició proposen diversos àmbits de pensament que reflexionen sobre l'ètica de la cura, els afectes i la gestió d'un malestar tan personal com sistèmic. Marga Ximenez amalgama la seva experiència vital amb l'artística i engendra altres identitats per re-visitat la seva obra, obrir noves línies de treball i, sobre tot, per la voluntat d'apropar-se des d'una altra perspectiva a la seva quotidianitat. La creació parteix de la necessitat d'aproximar-se a la seva genealogia, d'endinsar-se en l'arquitectura domèstica i en els teixits connectius entre allò públic i allò privat.

La determinació d'intersecar processos es fa palesa en la juxtaposició de diferents realitats que l'artista transita entre el MX Espai1010 (que co-dirigeix conjuntament amb l'artista Nora Ancarola des de l'any 1999) i la seva llar immersa en un procés de canvi. L'obra que inicia el primer àmbit, *d'aquest Fil que Encara ens Connecta* (2017), es construeix a partir d'una tira de paper perforat, amb llançadores, plomades, llibretes, dibuixos i fotografies que recullen la intimitat dels dos espais ubicats al nº7 del carrer Llibreteria; el principal (on s'han dut a terme les exposicions i activitats organitzades al MX Espai fins l'any 2016) i el seu domicili a la tercera planta del mateix edifici. Marga Ximenez, conjuntament amb Almira Olmayan, connecta els dos mons i l'artista explica que els heterònims apareixen en un moment en que té cura simultàniament de la mare i de la llar del MX Espai. Les noves identitats li permeten començar a treballar d'altres maneres, deixant els llargs processos de les tècniques artesanals –que havia desenvolupat prèviament en les seves instal·lacions tèxtils– per començar a crear amb una rapidesa d'execució directament associada amb les necessitats del moment. Marga Ximenez dialoga amb els seus heterònims sobre el procés d'envelliment de la seva mare i la convivència a la llar, una *domus* en la que cohabiten l'evasió i el desassossec, unes qüestions esbossades prèviament a la sèrie *Triologia de la Privadesa* (2004-2010) realitzada amb Nora Ancarola.

L'artista exposa com la creació esdevé un mecanisme per cuidar-se mentre està ocupant-se dels altres. En aquest marc enfoca la potencialitat de l'art com una eina per

donar forma al malestar, per compartir-lo, per traspassar el llindar de l'esfera íntima perquè esdevingui polític. Les propostes de Marga Ximenez es relacionen directament amb l'ètica de la cura (*care ethics*) de Carol Gilligan. Aquesta psicòloga, en la seva obra *In a different voice* (1982), examina la responsabilitat i l'empatia que es generen en situacions de dependència on és necessari ocupar-se dels vulnerables, dels malalts, els infants o els ancians. L'ètica de la cura connecta amb la gestió de les relacions humanes, repensant els vincles, els afectes i les emocions tot fugint de paradigmes abstractes (vinculables a la justícia) per centrar-se en les situacions quotidianes. Cal relacionar tals idees i el paper de la dona amb l'ètica de la cura i el moviment feminista, recordant la màxima que allò personal és polític i la rellevància dels grups de consciència polítics que sorgiren a finals de la dècada dels seixanta. La “veu diferent” que subratlla Gilligan emfatitza la potencialitat dels sentiments i els afectes, menystinguts en un context patriarcal, racionalista i neoliberal. Amb tot, és important tenir present que hi ha un clar propòsit de transcendir “determinismes essencialistes” per apel·lar a la responsabilitat personal; a un *homo empathicus* enlloc d'un *homo lupus*¹. En la mateixa direcció l'artista, conjuntament amb els heterònims Gena Lestemar, Sergio Galán i Pía Remedios, proposa la seva obra *de Llibres i Llars – 2017 – Marga Ximenez* en la que reflexiona sobre les residències per a les persones de la “tercera edat” i la gestió de la cura dels ancians en la societat neoliberal actual. Els quatre artistes agafen com a referència literària l'obra *Revuelta y resignación* (1968) de Jean Améry, que forma part de la instal·lació articulada a partir d'una biblioteca –construïda reciclant els armaris d'una cuina– que conté llibres confeccionats amb roba negra de l'entorn familiar.

Marga Ximenez revisa el seu arxiu personal i, conjuntament amb els heterònims que participen a la mostra, hi juga, el de-construeix i el refà. L'artista crea una sèrie de personatges per analitzar –des de certa distància– els eixos vertebradors del seu treball. Les interseccions i encreuaments entre una dimensió domèstica i artística, privada i pública, es plantegen des de múltiples perspectives. Marga Ximenez ha generat ens els darrers vint anys una polifonia de veus, de personalitats, d'alteritats. En l'exposició *HETERÒNIMS - d'una Intersecció de Processos 1998/2017* hi participen Almira Olmayan, el Col·lectiu Puntetes (format per cinc artistes emergents), Pía Remedios, Edith Andreu, Gena Lestemar, Sergio Galán i Feliu Esteve, de diferents generacions,

¹ Carol Gilligan, “La resistència a la injustícia: una ètica feminista del cuidado”, Cuadernos de la Fundació Víctor Grífols i Lucas 30, 2013, p.65. disponible: <http://www.secpal.com/%5CDocumentos%5CBlog%5Ccuaderno30.pdf>

procedències i formacions. Tots tenen unes marcades identitats i –alguns d’ells– llargues i reconegudes trajectòries artístiques. Nora Ancarola, en el seu text “Plural com l’univers” (2008), remarca que en cada un dels 19 heterònims que ha creat Marga Ximenez sempre hi afloren trets de la seva pròpia biografia i revela que la creadora saragossana Pía Remedios és qui representa el veritable “alter ego” de l’artista:

“En ella incorpora la seva pròpia història, els seus noms ocults en la partida de naixement, que a la vegada són els de les seves respectives àvies. Parla d’ella com de si mateixa, tot travessant el passat de les generacions que l’antecedixen i el futur del que potser podria haver estat la figura de la seva mare, amagada també en l’heterònim Gena Lestemar”².

Marga Ximenez crea una multiplicitat d’heterònims que tenen vida pròpia encara que mantenen un simbòlic cordó umbilical amb la figura materna. L’artista esdevé una fèrtil *matriuska* que realitza un profund procés introspectiu que culmina amb la concepció d’una singular nissaga. Justament, Laura Mercader recalca que parir, “parire” en italià, té una doble accepció: “Implicava tant l’acció del part, de partir-se, separar-se, dividir-se, com l’acte de produir, generar o proporcionar” i recorda que parir significa etimològicament “fer espai”, emfatitzant la rellevància de “fer lloc” i preparar un espai per a les criatures en relació a l’experiència de donar a llum³.

L’espai autobiogràfic expandit es vincula també amb les obres de Fernando Pessoa i la seva setantena d’heterònims. L’artista cita i inclou, en varies de les seves instal·lacions, fragments dels textos *Llibre del desfici* (1982) i *El retorn dels déus* (1986) que aprofundeixen en la creació de biografies plurals, infinites, a partir de la literatura i la poesia. En l’exposició també apareixen altres referències literàries de l’escriptor i poeta Joan Sales i del filòsof Jean Améry. Alhora, Marga Ximenez integra i complementa les seves obres amb articles de premsa que recullen notícies sobre les conseqüències de les guerres, la violència i altres injustícies.

Marga Ximenez i els seus heterònims coincideixen en la voluntat de poetitzar la quotidianitat, d’enllaçar allò personal amb allò polític. Les múltiples identitats faciliten que l’artista pugui reflexionar sobre l’ètica de la cura, sobre la problemàtica de les fronteres, dels refugiats i l’abús que pateixen molts infants. La realitat de qui emigra la

² Nora Ancarola, “Plural com l’univers” (2008), text realitzat en motiu de l’exposició *Heterònims* al MXEspai.

³ Laura Mercader Amigó, “La genealogia femenina de la casa natal”, *DUODA*, *Estudis de la Diferència Sexual*, 53 (2017), pp. 5-6. En premsa.

recull des de diversos angles en la seva peça *de Família i Famílies –2017– La família, Pía Remedios – 2001*, en la que presenta una instal·lació amb matalassos i una fusta pintada amb pa d'or que evocuen les dificultats de les àvies de l'artista en el context de la Guerra Civil al camp aragonès. L'obra també denuncia la precarietat en la que viuen els desplaçats, vinculant-ho amb la novel·la *Incerta glòria* (1956) de Joan Sales. *De Família i Famílies –2017– La família, Pía Remedios – 2001* es relaciona amb *d'Aigua i de Cal –2017– Cementiri blanc, Marga Ximenez – 2001* en la que Marga Ximenez i Edith Andreu presenten una instal·lació amb garrafes d'aigua tallades, que contenen mitjons d'infants i cal, assenyalant directament el drama que acompanya els conflictes bèl·lics. L'heterònim Edith Andreu emfatitza la tragèdia que conté *Cementiri Blanc* introduint dues zebres de cartó –que originàriament custodiaven el lloc de trànsit entre el principal i el tercer del carrer Llibreteria n°7– que evocuen el que se'ls hi ha usurpat a les malaurades criatures. En una altra de les seves peces, *de Visions de Futur–2017– Una llar social (fragment), Marga Ximenez – 2002*, l'artista continua enfocant la barbàrie de les guerres presentant un conjunt de bosses de soldats (fetes amb un teixit utilitzat a l'exèrcit per protegir-se d'atacs químics) ubicades a la intempèrie, podent-se llegir estampada a cada bossa la sentència “*Visions de futur*”.

L'artista dona visibilitat i retorna a la societat allò que aquesta difumina, pronunciant allò que es silencia, que s'omet, que s'obvia. En relació a tals idees Carles Hac Mor, en l'article “Marga Ximenez. Un cop de puny molt ben donat” (2000), reflexiona sobre la instal·lació *La vuitena arma* (2000) que fa referència a les violacions i els acarnissaments que van patir les dones a la guerra del Timor l'any 1999.

“Com propugnava Joan Miró, Marga Ximenez ha etzibat amb la seva obra un bon cop de puny a l'espectador. Perquè aquestes nou escultures són, amb escreix, art diguem-ne veritable (el que es diferencia dels succedanis). I aquesta mena d'art tan excepcional no té pas mai una sola lectura, sinó que aboca tothora a un ventall d'interpretacions, moltes de les quals ben poc tenen a veure amb la raó estricta, són molt més riques que qualsevol pensament amarat o no de lògica i de coherència políticament correctes o incorrectes”⁴.

Marga Ximenez enfoca la vulnerabilitat, mostrant les ferides i els abusos de poder. La de-construcció de les estructures hegemòniques travessa instal·lacions com *de Festes i*

⁴ Carles Hac Mor, “Marga Ximenez. Un cop de puny molt ben donat”, *Papers d'Art* (2000).

des-Fetes (2017)- Tríptic, Marga Ximenez (1984) en la que l'heterònim Feliu Esteve intervé l'obra *de* Marga Ximenez –enrotllant el tapís d'alt lliç– per destacar la connotació de poder i riquesa, que tradicionalment ha acompanyat la història dels tapissos, i denunciar l'explotació laboral de nens i nenes, complementant la peça amb articles que ens remetent a l'abús infantil. Feliu Esteve continua assenyalant tals realitats en una sèrie de minúsculs llibres que contenen dues cares que es contraposen: en una es mostren imatges de tapissos en interiors luxosos i sales de ball del segle XVIII, dissenyats pel gaudi de l'alta societat, i en l'altra exposa fotografies extrems de la premsa on apareixen els nens soldats, les tortures que patiren els presoners a la guerra d'Irak i la condemna a Amina Lawal Kurami a morir lapidada per adulteri que, finalment, la pressió de la comunitat internacional va aturar. Els heterònims subverteixen i desfan les narratives dominants, creen contra relats, i també revisen les tècniques artístiques que ha desenvolupat Marga Ximenez, reciclant lo reciclat. Fins i tot alguns d'ells, com Edith Andreu o el col·lectiu Puntetes, desmunten, fragmenten i deconstrueixen les obres de Marga Ximenez per refer-les i tornar-les a crear.

L'exposició *HETERÒNIMS - d'una Intersecció de Processos 1998 / 2017* presenta instal·lacions de Marga Ximenez que són intervingudes pels seus heterònims, creant ponts entre els diferents registres de l'artista. Marga Ximenez transcendeix el relat autobiogràfic per enfocar el malestar social, denunciant la injustícia, la violència i la precarietat que pateixen moltes persones en la societat actual. L'artista i els heterònims, que transformen, intervenen i participen en la seva producció, s'aproximen a la creació entenent-la des del compromís. La seva obra roman oberta, està en procés de construcció continua, la pràctica artística es fon amb la vida doncs parteix de la necessitat, enfocant altres maneres de relacionar-nos des del món dels afectes i de l'empatia.